

Олена АНІСИМОВА,
orcid.org/0000-0001-9467-3975
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету
(Херсон, Україна) *anisimova_7@ukr.net*

КРИТЕРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВІТА» ЗВО УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті здійснено критеріальний аналіз освітньо-професійних програм спеціальності «Дошкільна освіта» закладів вищої освіти України щодо забезпечення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

З'ясовано, що успішність діяльності педагогів визначається не тільки предметно-функціональним складником їхньої професійної готовності (професійні знання, вміння і навички), але й особистісними характеристиками (соціально значущі цінності й мотиви, соціальна компетентність, комунікативні та організаторські вміння, установка на партнерство), що визначають соціальний аспект професійної взаємодії. У зв'язку з цим формування професійної компетентності майбутніх фахівців, зокрема їх готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності, має стати одним із важливих завдань їх підготовки у закладі вищої освіти.

Представлено розроблений автором критеріальний апарат, в якому враховано інтегровану природу феномену готовності майбутнього вихователя ЗДО до партнерської взаємодії у професійній діяльності. Проаналізовано Стандарт вищої освіти України СВО «бакалавр» спеціальності «Дошкільна освіта» 2019 року щодо забезпечення підготовки майбутніх вихователів ЗДО до партнерської взаємодії за поданими критеріями.

Результати критеріального аналізу освітньо-професійних програм спеціальності «Дошкільна освіта» щодо забезпечення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до партнерської взаємодії дають підстави вважати, що ширшого та більш детального представлення потребує мотиваційно-ціннісний критерій. У свою чергу найбільш детально представлений діяльнісний критерій. Наголошуємо на значенні мотиваційного складника, адже без гармонійного системного існування всіх складників, визначених у критеріях, неможлива ефективна реалізація партнерської взаємодії.

Ключові слова: критерій, партнерська взаємодія, стандарт вищої освіти, освітньо-професійна програма.

Olena ANISIMOVA,
orcid.org/0000-0001-9467-3975
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Pedagogy of Preschool and Primary Education
of Kherson State University
(Kherson, Ukraine) *anisimova_7@ukr.net*

THE CRITERIAL ANALYSIS OF EDUCATIONAL-PROFESSIONAL PROGRAMS OF SPECIALTY PROGRAMS “PRESCHOOL EDUCATION” FROM UKRAINE FOR PROVISION OF PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS IN ACCORDANCE WITH PARTNERSHIP INTERACTION

In the article the criterion analysis of educational and professional programs of specialty “Preschool education” of higher education institutions of Ukraine is carried out in order to ensure preparation of future preschool educators for partnership interaction in professional activity.

It has been found out that the success of teachers' activity is determined not only by the subject-functional component of their professional readiness (professional knowledge, skills and skills), but also by personal characteristics (socially significant values and motives, social competence, communication and organizational skills, setting for partnership) that determine the social dimension of professional engagement. In this regard, the formation of the professional competence of future professionals, in particular, their willingness to engage in professional partnerships, should become one of the important tasks of their training in higher education.

The criterion apparatus developed by us is presented, which takes into account the integrated nature of the phenomenon of the future caregiver of readiness of the IDA for partnership in professional activity. The Higher Education Standard

of Ukraine Bachelor's Degree in Pre-school Education in 2019 was analyzed to provide training for future preschool educators to partner in cooperation with these criteria.

The results of the criterion analysis of educational and professional programs of specialty "Preschool education" to ensure the preparation of future preschool educators for partnership interaction suggest that a broader and more detailed presentation needs a motivational value criterion. In turn, the most detailed activity criterion is presented. We emphasize the importance of the motivational component, because without the harmonious systematic existence of all the components defined in the criteria, effective implementation of partnership interaction is impossible.

Key words: criterion, partnership interaction, higher education standard, educational and professional program.

Постановка проблеми. У сучасних умовах відбувається суттєва модернізація змісту та структури педагогічної освіти. Зміни, що відбуваються, вимагають підвищення рівня конкурентоспроможності та професійної мобільності випускників ЗВО. У зв'язку з цим змінюються вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО), від яких очікується не тільки ґрунтовне засвоєння фахових знань і вмінь, а й готовність до координації дій і налагодження конструктивної співпраці у професійних групах, володіння методами і прийомами партнерської взаємодії в умовах професійної діяльності.

Як свідчать дослідження, успішність діяльності педагогів визначається не тільки предметно-функціональним складником їхньої професійної готовності (професійні знання, вміння і навички), але й особистісними характеристиками (соціально значущі цінності і мотиви, соціальна компетентність, комунікативні та організаторські вміння, установка на партнерство), що визначають соціальний аспект професійної взаємодії. У зв'язку з цим формування професійної компетентності майбутніх фахівців, зокрема їхньої готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності, має стати одним із важливих завдань їх підготовки у закладі вищої освіти.

Аналіз досліджень. Проблема підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності привертала увагу багатьох науковців. Різні аспекти теорії професійної взаємодії, партнерства як форми комунікації, становлення суб'єкта професійної діяльності розглядалися А. Бойком, Г. Задорожним, Є. Клімовим, В. Рубцовим, Л. Шнайдер та ін. Проблема взаємодії як предмету соціально-психологічних досліджень, її місця і ролі в соціальному житті знайшла відображення в працях Г. Андреевої, О. Бодальова, В. М'ясищева та ін. Шляхи формування професійних комунікативних умінь досліджувались М. Заброцьким, Л. Ковальчук, В. Москаленко та ін. Зміст і технології професійної підготовки в контексті особистісно-орієнтованої освіти у ЗВО висвітлені в наукових працях Є. Бондаревської, В. Серікова, В. Сластьоніна.

Мета статті – здійснити аналіз представленості критеріїв партнерської взаємодії в освітньо-

професійних програмах спеціальності «Дошкільна освіта» закладів вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. З метою створення цілісного уявлення щодо готовності майбутніх вихователів ЗДО до партнерської взаємодії у професійній діяльності необхідно розробити критерії, які відображають етапи підготовки, компоненти та показники зазначеної готовності. Без розроблення критеріального апарату неможливо здійснити якісний аналіз педагогічного процесу (Кістянівський, 1992: 2).

Під час дослідження нами було розроблено критеріальний апарат, в якому враховано інтегровану природу феномену готовності майбутнього вихователя ЗДО до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

Пропонуємо на перше місце поставити критерій, пов'язаний із теоретичною готовністю, а на його основі розглянути критерії психологічної готовності.

Розглядаючи структуру готовності майбутніх вихователів до партнерської взаємодії як єдність компонентів, ми оцінюємо її сформованість за такими критеріями:

1. Когнітивний критерій дає можливість визначити рівень розуміння майбутніми вихователями ЗДО сутності основних понять дослідження, дослідити рівень обізнаності респондентів з особливостями педагогічного спілкування.

2. Мотиваційно-ціннісний критерій дозволяє виявити такі показники: ціннісне ставлення до партнерської взаємодії, ступінь мотиваційного потенціалу, що є показником успішності самоорганізації майбутнього фахівця у професійній діяльності.

3. Особистісно-комунікативний критерій виявляє здатність майбутнього вихователя ЗДО розуміти партнерів зі спілкування за допомогою засобів вербального та невербального спілкування, здатність до емоційної взаємодії, емпатії, самостійного прийняття рішень.

4. Діяльнісний критерій дає оцінку практичним вмінням студентів за умов партнерської взаємодії, що ґрунтуються на вміннях планувати роботу, оцінювати її результати, узгоджувати свої дії з діями інших, використовувати навички

медіації (методи урегулювання конфліктів) з метою досягнення поставленої спільної мети.

5. Рефлексивний критерій дозволяє здійснити оцінку результатів власної діяльності та діяльності інших.

Розглянемо детально кожний критерій.

Когнітивний критерій дає змогу здійснювати діагностику наявності основних знань, необхідних для організації партнерської взаємодії.

Так, першим показником когнітивного критерію визначено наявність стійких теоретичних знань особливостей та механізмів партнерської взаємодії. Для організації партнерської взаємодії вихователю слід досконало володіти знаннями щодо особистісно-орієнтованої парадигми освіти, основних характеристик педагогічної взаємодії, методики організації інтерактивних форм навчання дітей дошкільного віку. Тому другим показником виділено володіння теорією педагогічної взаємодії, знання правил та специфіки колективної взаємодії.

Обізнаність в етиці міжособистісного, педагогічного та професійного спілкування забезпечує успішну взаємодію, допомагає досягти позитивного результату в спірних ситуаціях. Цим показником передбачена безумовна повага до партнера зі спілкування. Показник ґрунтується на принципах толерантності та альтруїзму (вони пов'язані між собою тому, що не поборовши власний егоїзм, не можна досягти толерантності у ставленні до інших), на морально-етичних засадах професійного спілкування (необхідність урахування індивідуального внеску в спільну працю кожного представника партнерської спільноти).

Першим показником мотиваційно-ціннісного критерію визначено наявність стійкої мотивації до партнерської взаємодії, виявлення ціннісного ставлення до співпраці взагалі. Зміст полягає в знаходженні власного мотиву в співпраці, визнанні цінності спільного результату, відчутті внутрішньої потреби в партнерській взаємодії.

Таким чином, розуміння значущості партнерства у професійній діяльності є основою внутрішньої мотивації та базовою ознакою готовності майбутнього вихователя до такої взаємодії. Пріоритетним мотивом у діяльності має бути бажання досягти кінцевого результату.

Особистісно-комунікативний критерій демонструє особистісні якості, що впливають на здатність до партнерської взаємодії. Показник високої емпатійності передбачає вміння співчувати іншій людині, розуміти її емоції та психологічний стан. Ініціативність та лідерство в умовах комунікації допомагають встановлювати міжособис-

тисні зв'язки. Володіння вміннями вести дискусію передбачає здатність за потреби відстоювати власну думку або погоджуватися з поглядами інших задля досягнення спільного результату.

Згідно з діяльнісним критерієм навички медіації дозволяють ефективно вирішувати конфлікти, допомагають налагодити процес комунікації, проаналізувати спірну ситуацію таким чином, щоб учасники змогли вибрати той варіант рішення, який би задовольняв інтересам і потребам команди та забезпечував спільний позитивний результат. Вміння узгоджувати власні дії з діями інших людей необхідні для розроблення стратегії партнерської взаємодії. Вміння коректувати зміст, форми партнерської взаємодії відповідно до мети дозволяють дібрати найефективніші засоби, методи та прийоми і діяти згідно зі змінами в сучасному життєвому просторі. Асертивність поведінки дозволяє зробити свою поведінку гнучкою та дивергентною, відстоювати свою точку зору, не порушуючи моральних прав іншої людини.

Рефлексивні вміння дозволяють вихователю коригувати свою діяльність, ефективно реагувати на педагогічну ситуацію, самовдосконалюватись. Гнучкість та критичність мислення дають змогу адекватно оцінити власні досягнення та вчасно відкоригувати діяльність.

Здатність до рефлексивного управління процесом взаємодії дітей обов'язково має спиратися на вікові особливості дошкільників. Формування професійної компетентності – це та сфера, над якою педагог має працювати постійно.

Нами було проаналізовано Стандарт вищої освіти України СВО «бакалавр» спеціальності «Дошкільна освіта» 2019 року щодо забезпечення підготовки майбутніх вихователів ЗДО до партнерської взаємодії за поданими критеріями (Затверджені стандарти вищої освіти, 2019).

Когнітивний критерій виявлено в загальних компетентностях (здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями) та у програмних результатах навчання (розробляти індивідуальні програми соціалізації та адаптації дітей раннього і дошкільного віку).

Мотиваційно-ціннісний критерій висвітлено у спеціальній компетентності (здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку).

Особистісно-комунікативний критерій презентують загальна компетентність (здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово), спеціальні компетентності (здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку мовлення як

засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими; здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку толерантного ставлення та поваги до інших, попередження та протидії булінгу; здатність нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах праці; здатність до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами).

Діяльнісний критерій висвітлюють загальні компетентності (здатність до міжособистісної взаємодії; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях), спеціальні компетентності (здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага) та програмні результати (здійснювати взаємодію в роботі закладу дошкільної освіти, сім'ї та школи, залучати батьків до організації освітнього процесу з дітьми раннього і дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти; проектувати педагогічні заходи із залученням фахівців суміжних галузей, батьків, громадських діячів тощо для реалізації завдань всебічного розвитку дітей; здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно-і соціально зорієнтоване спілкування з батьками).

Рефлексивний критерій виявлено в загальній компетентності (здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт) та спеціальних компетентностях (здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини), а також у програмних результатах (встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами, будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу, оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці) (Затверджені стандарти вищої освіти, 2019).

Робимо висновок, що всі визначені критерії щодо забезпечення підготовки майбутніх вихователів ЗДО до партнерської взаємодії знаходять відповідну реалізацію у Стандарті вищої освіти України СВО «бакалавр» спеціальності «Дошкільна освіта» 2019 року.

Для цілісної картини процесу реалізації підготовки вихователів ЗДО до партнерської взаємодії нами було здійснено аналіз представленості критеріїв партнерської взаємодії в освітньо-професійних програмах спеціальності «Дошкільна освіта»

закладів вищої освіти України. Ми проаналізували освітньо-професійні програми спеціальності «Дошкільна освіта» п'яти закладів вищої освіти на предмет розгляду вищезазначеної проблеми: Херсонського державного університету та ще 4-х ЗВО, що входять до ТОП-10 «Кращі педагогічні навчальні заклади України»: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка та Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Кращі педагогічні ЗВО України, 2020).

У всіх проаналізованих програмах спеціальності «Дошкільна освіта» програмні результати на однаковому рівні однаково висвітлюють когнітивний критерій: майбутній вихователь має розуміти, описувати й аналізувати явища з розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять і категорій, володіти базовими знаннями з гуманітарних та професійно-орієнтованих дисциплін, необхідних для вирішення професійних педагогічних завдань відповідно до освітньо-професійної програми та завдань дошкільної освіти. В освітньо-професійній програмі Херсонського державного університету додатково визначено здатність навчатися й оволодівати сучасними знаннями, зокрема, інноваційними методичними підходами, сучасними системами, методиками, технологіями навчання, розвитку й виховання дітей дошкільного віку; чинним нормативним забезпеченням дошкільної освіти (Сайт Херсонського державного університету, 2018). В освітньо-професійній програмі «Початкова освіта та дошкільна освіта» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова визначено такі програмні результати: використовувати базові знання із соціально-гуманітарних дисциплін, здійснювати спостереження та інтерпретацію соціальних явищ; аналізувати їх зв'язок з різними напрямками фахової діяльності; критично оцінювати та аналізувати інформацію, поширювану в ЗМІ, особливо в царині своєї професії; демонструвати знання типів дитячих колективів, різних форм позаурочної виховної роботи, сутності виховання дитини в сім'ї та вибирати оптимальні способи згуртування колективу; керуватись знаннями загальних основ психології, педагогіки, методології і методів психолого-педагогічних досліджень, сучасної системи дошкільної освіти, вміти характеризувати, планувати та реалізувати зміст і методи виховання

дітей дошкільного віку, організовувати ігрову діяльність дитини-дошкільника (Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2019).

Мотиваційно-ціннісний критерій у більшості проаналізованих програм представлений у здатності створювати команду, мотивувати її членів та досягати спільних цілей, здатності до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку.

Особистісно-комунікативний критерій визначено у здатності вихователя закладу дошкільної освіти до вільного спілкування і співпраці державною та рідною мовами (усно й письмово), здатності до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку мовлення, рідної і української (державної) мов, суспільно визнаних морально-етичних норм і правил поведінки.

В освітньо-професійній програмі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди даний критерій доповнено вмінням брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання; використовувати для спілкування, вирішення освітніх і професійних завдань можливості комунікаційних технологій: електронної пошти, соціальних мереж, мобільного зв'язку тощо; аргументувати свою точку зору; визначати вагомість аргументів. Майбутній фахівець дошкільного закладу має вміти визнавати за іншими право на власну точку зору; толерантно й водночас критично ставитися до іншої думки, точки зору; аргументувати й відстоювати свою думку, позицію; визнавати свої помилки під впливом вагомих аргументів; коригувати свою позицію під впливом вагомих аргументів, брати на себе відповідальність за розвиток, виховання і навчання дітей раннього і дошкільного віку, використовувати різні мовні засоби (вербальні та невербальні) відповідно до комунікативних намірів; висловлювати думки для успішного розв'язання проблем і завдань у професійній діяльності українською та іноземною мовами; здійснювати конструктивну взаємодію в різних видах комунікації (професійній, навчальній, безпосередній та опосередкованій) (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2018).

Діяльнісний критерій у всіх проаналізованих програмах представлений найбільш широко: здатність продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі; усвідомлювати моральні та етичні проблеми, пов'язані з власною і чужою професійною діяльністю, переконаність у важли-

вості етичної професійної поведінки; до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових особистісних якостей, психічних процесів; на основі знань основ дошкільної дидактики здатність планувати, проектувати та організовувати процес навчання дітей дошкільного віку; здійснювати взаємозв'язок дошкільного закладу, сім'ї та школи у системі дошкільного виховання; володіти вміннями та навичками, необхідними для реалізації Базового компонента дошкільної освіти та чинних освітніх програм; визначати завдання і зміст різних видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності; мати здатність ідентифікувати, формулювати та розв'язувати проблеми; проектувати педагогічні заходи із залученням фахівців суміжних галузей (психологів, соціальних педагогів, логопедів, учителів, лікарів, фізичних реабілітологів тощо), батьків, громадських діячів та ін. для реалізації завдань всебічного гармонійного розвитку дітей; здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно-і соціально зорієнтоване спілкування з батьками.

Рефлексивний критерій реалізовано в здатності до планування, складання прогнозів і передбачення наслідків своїх дій, здатності до самокритики і сприймання конструктивної критики. Широко висвітлено цей критерій в освітньо-професійній програмі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка: вихователь закладу дошкільної освіти має вчитися впродовж життя й удосконалювати з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію, оцінювати власну діяльність із позицій культурно-історичної, екологічної, духовної, морально-естетичної, педагогічної цінності (Офіційний сайт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 2019).

В ОПП Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди даний критерій доповнено вмінням визнавати внесок інших у спільну роботу; адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність, власну продуктивність взаємодії; передбачати наслідки кожного з варіантів дій для себе та інших людей; рефлексувати свої дії у нових обставинах, зіставляти реальні результати з прогнозованими і за необхідності вносити оперативні корективи до програми дій, рефлексувати й самостійно коригувати свою професійну діяльність і поведінку

з метою забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини; оцінювати результати власної педагогічної діяльності та самовдосконалення (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2018).

Висновки. Результати критеріального аналізу освітньо-професійних програм спеціальності «Дошкільна освіта» щодо забезпечення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкіль-

ної освіти до партнерської взаємодії дають підстави вважати, що ширшого та більш детального представлення потребує мотиваційно-ціннісний критерій. У свою чергу найбільш детально представлений діяльнісний критерій. Наголошуємо на значенні мотиваційного складника, адже без гармонійного системного існування всіх складників, визначених у критеріях, неможлива ефективна реалізація партнерської взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Освітньо-професійні програми. 2019. URL: <http://dspu.edu.ua/sgf/>
2. Кістяківський Б. О. Система соціологічного знання. *Філософська і соціологічна думка*. 1992. № 12. С. 14–19.
3. Кращі педагогічні ЗВО України. 2020. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/42227/>
4. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Освітні програми. 2019. <https://npu.edu.ua/ua/>
5. Офіційний сайт Міністерства освіти та науки України. Затверджені стандарти вищої освіти. Дошкільна освіта. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf>
6. Офіційний сайт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Освітні програми. 2019. URL: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/012_doshkilna_osvita.pdf
7. Сайт Херсонського державного університету. Педагогічний факультет. Освітньо-професійні програми. 2018. URL: <http://www.kspu.edu/About/Faculty/FEElementaryEdu.aspx>
8. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Програми. 2018. http://smc.hnpu.edu.ua/files/Profili_OP/Profil_OP_%20Doshkilna_osvita_Bakalavr.pdf

REFERENCES

1. Drogobitskiy derzhavniy pedagogichniy universitet Imeni Ivana Franka. Osvitno-profesiyni programmi [Drogobitsky State Pedagogical University of Ivan Franko. Specialized professional programs] [Elektronniy resurs]. – 2019. – Rezhim dostupu do resursu: <http://dspu.edu.ua/sgf/> [in Ukrainian].
2. Kistyakivskiy B. O. Sistema sotsiologichnogo znannya [The social knowledge system]. *Filosofska i sotsiologichna dumka*. – 1992. – # 12. – S. 14–19 [in Ukrainian].
3. Kraschi pedagogichni ZVO Ukrayini [The best pedagogical institutions of higher education in Ukraine] [Elektronniy resurs] – 2020. – Rezhim dostupu do resursu: <http://ru.osvita.ua/vnz/rating/42227/> [in Russian].
4. Natsionalniy pedagogichniy universitet Imeni M.P. Dragomanova. Osvitni programmi [National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov. Educational programs] [Elektronniy resurs]. – 2019. – Rezhim dostupu do resursu: <https://npu.edu.ua/ua/> [in Ukrainian].
5. Ofitsiyiniy sayt Ministerstva osviti ta nauki Ukrayini. Zatverdzeni standarti vischoyi osviti. Doshkilna osvita [Official site of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Higher education standards approved. Pre-school education] [Elektronniy resurs]. – 2019. – Rezhim dostupu do resursu: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf> [in Ukrainian].
6. Ofitsiyiniy sayt Ternopilskogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu Imeni Volodimira Gnatyuka. Osvitni programmi [Official site of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Educational programs] [Elektronniy resurs]. – 2019. – Rezhim dostupu do resursu: http://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/012_doshkilna_osvita.pdf [in Ukrainian].
7. Sayt Khersonskogo derzhavnogo universitetu. Pedagogichniy fakultet. Osvitno-profesiyni programmi [Website of Kherson State University. Faculty of Education. Educational and professional programs] [Elektronniy resurs]. – 2018. – Rezhim dostupu do resursu: <http://www.kspu.edu/About/Faculty/FEElementaryEdu.aspx> [in Ukrainian].
8. Kharkivskiy natsionalniy pedagogichniy universitet Imeni G.S. Skovorodi. Programi [Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda Programs] [Elektronniy resurs]. – 2018. – Rezhim dostupu do resursu: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Profili_OP/Profil_OP_Doshkilna_osvita_Bakalavr.pdf [in Ukrainian].